

II. NUSIVYLIMO GYVENIMU PROBLEMA NAKTIS

*Visų lengviausia gyvenime – mirti,
visų sunkiausia – gyventi.
Abul Azadas*

1. Išskirtinės asmenybės krizė

Eženas Delekrua. Faustas savo kabinete

PIRMA DALIS NAKTIS

*Ankštas kambarys su aukštais gotiškais skliautais.
FAUSTAS¹, pilnas nerimo, sėdi savo krėslė prie pulto*

FAUSTAS

Tataigi! Svarūs mokslo vaisiai –
Ir filosofijos² vingrybes gliaudau,
Ir medicinos moksluose, ir teisėj,
Deja, net teologijoje³ susigaudau;
Tiek sukaupiau savy, tačiau
Likau kvailys kaip ir anksčiau.
Esu magistras, daktaro traktatą⁴
Sukurpęs, jau veik dešimt metų
Vedžiodamas už nosies studentus
Bet kaip juos mokau ko paklius,
Ir pats matau, kad nieko mums žinot neskirta!
Vien ši mintis sugniaužia širdį.
Žinau, protu man niekad neprilygo Tie daktarai,
magistrai, advokatai ir šventikai,
Atsižadėjau abejonių, skrupulų visų,

TEKSTO SKAITYMO STRATEGIJA

Skaitydami Fausto nakties scenos monologą ir dialogą su Dvasia, atkreipkite dėmesį į herojaus fizinę ir dvasinę būseną: *ką jis mąsto, kalba, kaip vertina savo gyvenimą, kuo nepatenkintas, dėl ko nusivylęs*. Kadangi tai drama ir veikėjų charakterizavimo būdai riboti, tad visą informaciją susirinksite tik iš veikėjų kalbos.

Ir man nei pragaro, nei velnio nebaisu, –
Bet kas iš to, jei džiaugsmo nerandu,
Kam apsimest, kad viską suprantu,
Kam apsimesti tuo, kurs moka
Atverst ir geresniu paversti žmogų?
Gyvenimas nevertas šuns buities,
Net jei šlovės vainiką kas išties
Arba pasiūlys pinigų ir turtų!
Todėl aš ir imuosi burtų,
Šaukiuosi dvasios paspirties,
Kad man atvertų paslaptis būties,
Kad, veltui nesidėdamas esąs
Išminčius, dėstantis neaiškias sau tiesas,
Patirčiau, kaip man tampa pažinus
Daiktų vidinis sąryšis painus,
Pasaulio pagrindus ir priežastis išvysčiau,
O ne tuščiai žodynus knisčiau.

¹ Faustas [lot. *faustus* – laimingas, palaimingas]

² Filosofija [gr. *philosophia* < *phileō* - myliu + *sophia* - išmintis], viena visuomenės sąmonės formų, mokslas, tiriantis gamtos, visuomenės ir mąstymo raidos visuotinius dėsnius (TŽŽ, p.159)

³ Teologija [gr. *theologia* < *theos* – dievas + *logos* – žodis, sąvoka, mokslas] religijos teorija, kuria grindžiamaos religinės dogmos, tikėjimas (TŽŽ, p. 486)

⁴ Traktatas [lot. *tractatus* – nagrinėjimas, samprotavimas] mokslo veikalas, kuriame išsamiai nagrinėjamas koks nors klausimas, problema (TŽŽ, p. 495)

Juk visa tai – kankynė tik.
O pilnatie, dar vienąsyk
Pasižiūrėk, kaip lig gaidžių
Aš čia, tarp popierių, budžių;
Nužvelk, bičiuli nebylus,
Užgrioztus knygomis stalus!
O, kad galėčiau pasileist
Kalnais, mėnulio nušviestais,
Su dvasiom siausti tarp uolėtų gročių,
Klajot po miglą pievų ūkanotų
Ir nusiplaut rasa nuo kūno
Tą glitų tvaiką mokytuvo!

O varge! Aš dar vis šitoj skylėj?
Siauruos nuspalvintuos languos
Užlūžę saulės spinduliai
Net nepasiekia šios landos.
Tarp dulkių, knygų išminties bedantės,
Tarp pergamentų, kuriuos ėda trandys,
Kur lig viršaus, po akmeniniais skliautais,
Aprūkę stirtos rankraščių sukrautos,
Retortos⁵, tigliai⁶, buteliukai,
Dar protėvių liesti daiktai,
Seniai nereikalingi ūkiui, –
Štai koks pasaulis tavo, štai!

Ir tu dar klausai, ko širdis
Iš baimės gūžias nejučia?
Ko gniuždo aistrą nevilts,
Ko stingdo polėkius kančia?
Užuot gėrėjęsis svaigia
Gyvybe Dievo tvarinių,
Trūniji plėkstančiam tvaike
Tarp tų skeletų dulkinų.

Bėk! Ir neatsigręžk atgal!
Nejaugi kelio neparodys
Ši paslapčių pilna knyga,
Kur glūdi Nostradamo⁷ žodis?
Klausyk, ką šnabžda tau gamta,
Ką tau žvaigždynų raštai skelbia,
Ir atsivėrus visata
Padės išgirsti dvasių kalbą.
Tuščiai viliesi vien protu

Tuos ženklus magiškus aprėpti.
Jau dvasių šnaresį juntū. Ar girdite?
Meldžiu jus, atsiliepkit!

Atsiverčia knygą ir išvysta makrokosmo⁸ ženklą

Kokia palaima šitas piešinys
Užlieja mano sąmonę iš karto!
Jaučiu, kaip jauno įkarščio vilnis
Nerimastingai sieloje užverda.
Kuris dievų sukūrė ženklą šį,
Kad jis sutramdo įniršį ir šėlą,
Kad išsisklaidžius tamsai sieloj
Aš su aistra, kurios nenoriu numalšint,
Stebiu, kaip traukiasi gamtos jėgų šešėliai
Gal aš ir pats jau vienas iš dievų?
Prieš mano žvilgsnį veriasi ir spindi
Esmė gamtos pavidalų gyvų;
Imu suvokti mokytojo mintį:
„Į dvasių sodus vartai atlapoti,
Tiktai pažadink protą ir jausmus,
Ankstyvo ryto spinduliais rasotais
Atsigaiivink ir leiski jiems pabust.“

Idėmiai tyrinėja ženklą

Kaip sklandžiai susipynus visuma,
Kokia tvarkinga sąveikų darna!
Erdvių būtybės, nepaliaudamos dalintis
Tarpusavy šviesos auksiniais indais,
Tarp žemės ir dangaus gelmių nebyliai
Plevendamos tai leidžiasi, tai kyla,
Ir harmoningai visuma visatos spindi!
Koks reginys! Tačiau tik reginys, deja!
Kada suvoksiu aš, kas glūdi gamtoje?
Kur užrakinti gyvasties šaltiniai,
Maitinę dangų su žeme kartu?
Nejau nelemta prisiliest prie tų krūtų,
Kurios numaldo troškulį ir atgaivina?

Nusivylęs varto knygą ir išvysta žemės dvasios ženklą

Šis ženklas daug labiau patinka man!
Jaučiu, kaip vis naujų jėgų igaunu
Ir svaigt imu tarsi nuo vyno jauno –
Tu, žemės dvasia, man atrodai artima.

⁵ Retorta [lot. *pasukta atgal*] – kolbos pavidalo stiklinis indas su ilgu į šoną pakreiptu kaklu cheminėms reakcijoms daryti, agresyviems skysčiams distiliuoti (TŽŽ, p. 425)

⁶ Tiglis [vok. *Tiegel*] – metalinis, keramikinis indas medžiagoms lydyti, iškaitinti (TŽŽ, p. 490)

⁷ Nostradamas [Michel de No(s)tre Dame; 1503-1566] – prancūzų matematikas, astrologas, gydytojas, populiariausias Renesanso epochos pranašas.

⁸ Makrokosmas [gr. *makrokosmos* – didelis pasaulis] didžiųjų kosminių erdvių kūnų (planetų, žvaigždžių) pasaulis (TŽŽ, p. 300)

Stiprėja ryžtas prieš pasaulį kilti
Ir nešti žemei neviltį ir viltį,
Ir, jeigu lemta laivo pražūtį patirti,
Be baimės atlaikyti vėjų kirtį.

Jau niaukstosi dangus –
Mėnulio nematyt –
Štai lempa gęsta!
Štai dūmai! – Spinduliai raudoni
Man apie galvą sukas. – Šiurpas,
Padvelkęs iš viršaus žemyn,
Tuojau sugriebs!
O dvasia!
Trokštu ir jaučiu – tai tu sklendi...
Ateik! Ateik!
Kaip blaškosi širdis!
Kaip drasko širdį
Jausmai, kurių neteko dar patirti!
Jaučiu, kaip tau visa esybe atsiduodu.
Ateik! Ateik – nors tai gyvybę man kainuotų!

2.

*Paima knygą ir paslaptینگai ištaria dvasios ženklą
burtažodį.*

Plyksteli rausva liepsna, ir išjos pasirodo Dvasia.

DVASIA
Šaukei mane?

FAUSTAS
nusigręždamas
Koks reginys kraupus!

DVASIA
Į mano sferų erdvę broveis godžiai,
Maldaudamas, kad aš susiviliočiau,
Ir štai...

FAUSTAS
O siaube! Kaip norėčiau aš pabust!

DVASIA
Visad meldei išvysti mano veidą,
Išgirsti balsą ir pažvelgti į akis.
Štai aš ir čia! Tai ko dabar drebi?
Nejau stiprybė antžmogį apleido?
Kur dingo polėkių aistra gaivi?
Kur tas, visatą tveriantis savy,
Ją puoselėjęs kaip relikvijas šventąsias

Ir taręsis prilygstantis mums, dvasioms?
Kur dingo Faustas, kurio balso aš klausiaus,
Kuris ieškojo pašnekovo, sau lygaus?
Nejau tai tu, nuo vieno mano kvapo
Visa esybe virpantis kaip lapas?
Kaip kirminas, kuriuo bet kas pasišlykštės?

FAUSTAS
Manai, kad pasitraukt turiu? Tu klysti!
Taip, Faustas aš, ir tau prilygstu!

DVASIA
Būties sukury,
Verpetuos buities,
Aš kylu ir leidžiuos,
Tai šen, tai čia,
Be laiko, be skaičiaus,
Mirtis ir pradžia,
Amžinos jūros
Dienos ir naktys,
Gyvenimo siūlus
Audžiančios staklės;
Ir laiko staklėms be perstojo ūžiant
Aš audžiu Dievui gyvą drabužį.

FAUSTAS
Veiklos dvasia, pajėgianti išvysti
Erdves pasaulio, tu tokia man artima!
DVASIA
Tik tam prilygsti, kas tavy įvyksta,
Tačiau ne man.

Išnyksta

FAUSTAS
sukrėstas
Ne tau?
Tai kam?
Aš, pagal Dievo atvaizdą sutvertas,
Tavęs nevertas? <...>

*Kažkas beldžia. Įeina Vagneris su chalatų ir naktine
kepuraite, rankoje laikydamas lempą. Faustas
nepatenkintas atsigrežia. Mokytojas ir mokinyš aptaria
pažinimo klausimą. Jų nuomonės išsiskiria: Vagneriui
irgi svarbios visatos paslaptys, bet jam užtenka tiesų iš
knygų. Faustas abejoja tokiu pažinimu, jis nori pažinti
pats. Vagneris išeina, Faustas lieka vienas.*

FAUSTAS

<...>

Aš, gyvas Dievo atvaizdas, kuris
Jau manės amžinas tiesas palietęs
Ir savo žemišką drabužį žemėn sviedęs,
Savim dangaus skaistybėje besigėrįs, –
Kaip aš galėjau taip puikybėn pasikelt!
Maniaus turįs net cherubinams⁹ valios
Ir sau atrodžiau vos ne visagalis,
Gamtos arterijomis sruvo mano galios,
Ir tik griausmingas žodis parbloškė atgal.
Nevertas aš su tavimi lygiuotis!
Jėgų pakako tik tave atsivilioti,
O sulaikyti – per menka jėga.
Laiminga nuopuolio minutė,
Didybės ir kančios pilna,
Į neišvaizdžią žemės būtį
Tu žiauriai gražinai mane.
O viltys, polėkiai, užsimojimai platūs,
Turiu juos tramdyt ar paklust? Kas atsakys?
Deja, ir mūsų aistros, ir mes patys
Dažniausiai esame kliūtis.
Tauriausi potyriai, širdy vos prasivėrę,
Išsklinda rūpesčių pritvinkusiam ore;
Kai prasimanom šiokio tokio gėrio,
Aukštesnis gėris rodos chimera.¹⁰

O polėkiai, suteikiantys gyvenimui vertės,
Atgrumba nuo kasdienės sumaišties.
Vaizduotės skrydžiuos kartais mintimis
Pakylame lig amžinybės plotų,
Bet greitai susitraukia kambarys
Nuo kasdienybės rūpesčių vienodų.
Ir net nepastebim, kaip įpročio angis
Širdies kertėj giliai susirangys
Ir tau nei džiaugtis, nei svajot neleis;
Vis rodysis pavidalais naujais:
Tai žmoną, tai vaikus primins, tai ūkį,
Baisu ir gaisro, ir nuodų,
Imi drebėt dėl dar tik būsiančių bėdų
Ir net dėl to, ko apskritai negali būti.
Ne Dievas aš...

<...>

Faustas priglaudžia taurę prie lūpų. Pasigirsta varpų gausmas ir choro giedojimas. Skambantys varpai pirmą Velykų dieną sulaiko Fausto ranką su nuodais ne dėl to, kad jis pajunta dangaus ir žemės ryšį, o dėl to, kad prisimena, kaip jaunystėje jautė dievišką bučinį, maldai atsiverdavo širdis. Religinis Fausto jausmas susietas su išgyvenimais gamtoje – neregėto pasaulio atsivėrimu

⁹ Cherubinas [*hebr. kerub*] religijoje, mitologijoje – aukščiausiojo rango angelas (TŽŽ, p. 85)

¹⁰ Chimera – žuvis, paplitusi Atlanto vandenyne ir Viduržemio jūroje; geba keisti spalvas (TŽŽ, p. 85)